

УДК 330.322

А.А. Муренко, доц., канд. екон. наук, О.В. Коваленко, викл.
Черкаський державний технологічний університет

Роль інвестицій у відтворенні основних фондів (на прикладі Черкаської області)

У статті розглянуто проблеми підвищення рівня інвестиційного забезпечення Черкаської області, як джерела відтворення основних засобів. Проаналізовано вплив обсягів інвестування на величину валового регіонального продукту, запропоновано заходи з підвищення активізації інвестиційної діяльності в регіоні.

інвестиції, інвестиційне забезпечення, інвестиційні ресурси, реальні інвестиції

Постановка проблеми. Економічний розвиток промисловості будь-якого регіону України, зокрема і Черкаської області, значною мірою залежить від матеріально-технічного забезпечення та стану основних засобів. Реалії сьогодення свідчать про те, що 50% основних фондів мають період функціонування 20 і більше років, що негативно відображається на ефективності виробництва підприємств.

Слід зазначити, що однією з причин старіння основних засобів є нестача фінансових ресурсів для їх відтворення.

Надзвичайної актуальності для вирішення цієї проблеми і поліпшення економічного розвитку регіону набуває приваблення інвестиційних ресурсів. Інвестиції в основний капітал сприяють забезпеченню розширеного відтворення основних засобів, що, у свою чергу, впливатиме на кінцеві результати діяльності підприємств регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даного питання займалися багато вчених економістів, зокрема, П.С. Каблук, В.М. Яценко, Т.В. Майорова, С.Ф. Покропивний, В.Онищенко, І.М. Крупка, А.П. Дука, які визначили роль і значення інвестицій у забезпеченні ефективного розвитку економіки України, хоча подальшого дослідження потребують проблеми активізації інвестиційної діяльності в регіонах.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати динаміку основних засобів, ступінь їх зносу, джерела фінансування. Визначити структуру інвестицій в основний капітал та їхню роль у стабілізації розвитку економіки Черкаської області.

Основні результати дослідження. Інноваційно-орієнтований й ефективний розвиток підприємств є передумовою економічного росту будь-якої сучасної країни. Ця обставина вимагає інвестиційного забезпечення й державного стимулювання своєчасного відновлення зношених і застарілих основних засобів на підприємствах. Обсяги й доступність традиційних джерел фінансування відтворювальних процесів, таких як власні засоби, бюджетне фінансування, банківські кредити, не задовольняють інвестиційні потреби промислових підприємств у здійсненні широкомасштабного відновлення основного капіталу. Тому важливим завданням стає вдосконалення використання як традиційних так і нетрадиційних джерел і форм фінансування відтворювальних процесів у економіці, зокрема промисловості.

Аналіз залучення інвестицій в економіку області свідчить, що протягом 2005 року загальна сума прямих іноземних інвестицій в область становила 19,7 млн.дол.США. Зокрема грошових внесків - 10,0 млн.дол. (з них купівля акцій - 4,6 млн.дол.); майна- на суму 7,9 млн.дол.; реінвестовано доходів - 1,7 млн.дол.

Станом на 01.01. 2006 загальний обсяг сукупного капіталу нерезидентів в області у вигляді прямих іноземних інвестицій становить - 106,7 млн. дол. США. На одного жителя області припадає 78 дол. США.

У рейтингу регіонів України по залученню іноземного капіталу Черкаська область займає 16 місце.

Інвестиції вкладено у такі галузі (млн. дол. США): харчова промисловість - 41,8 або 39% прямих інвестицій області (приріст за рік склав 4,9 млн.дол.США); операції з нерухомістю та послуги юридичним особам - 16,2 або 15% (приріст 0,9 млн.дол.США); сільське господарство - 15,0 (14%, приріст 1,6 млн.дол.США); целюлозю-паперова та видавнича справа - 7,1 (7%, зменшення 0,7 млн. дол. США); оптова і роздрібна торгівля - 7,4 (7%, приріст 2,8 млн.); інші - 19,2.

Позитивною тенденцією останніх років є залучення іноземних інвестицій переважно до харчової промисловості та сільського господарства - пріоритетних та традиційних галузей економіки області.

Прямі іноземні інвестиції надійшли до більш як 200 підприємств області. Зосереджені вони переважно на підприємствах м.Черкаси (37%) та Черкаського району (26%), Звенигородського (8%), Жашківського (6%), міст Канева та Умані (по 4%). Зовсім відсутні іноземні інвестиції у підприємств Катеринопільського, Лисянського та Христинівського районів [11].

Реальні інвестиції є головним джерелом ефективного розширеного оновлення основних фондів і переходу виробництва на вищий рівень технологічного розвитку. Збільшення обсягів інвестицій в основний капітал є одним із найважливіших завдань економічної політики Черкаської області. Відтворювальні процеси можливі за умови забезпечення належного випереджаючого рівня інвестування основного капіталу порівняно з зростанням валового регіонального продукту (ВРП). Проаналізуємо динаміку валового нагромадження основного капіталу в економіку області (див. табл. 1).

Таблиця 1 - Валове нагромадження основного капіталу в економіці Черкаської області

Показники	2004	2005	2006	2007	2008
Валовий регіональний продукт, млн. грн.	6623	9014	10957	13656	-
Індекс валового регіонального продукту, %	116,9	107,0	105,6	106,5	-
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.		2046,387	3303,564	4236,246	5128,208
Частка інвестицій в основний капітал у ВРП, %		22,7	30,2	31,0	

* складено за даними [7]

Дані табл. 1 свідчать про те, що сума інвестицій в основний капітал у 2008 р. порівняно з 2005 р. збільшилася на 3081,821 млн. грн.. Валове нагромадження основного капіталу протягом 2004-2008 рр. збільшилося з 22,7 % до 31 % валового регіонального продукту. Темпи валового нагромадження в економіці Черкаської області не забезпечують потреб її прискореного розвитку.

Показник валового нагромадження основного капіталу у ВРП Черкаської області помітно корелює з показником економічного зростання. Спостерігається зростання у

2005—2008 роках. Саме в цей період зростав відносний рівень нагромадження основного капіталу. Можна зробити припущення, що нагромадження основного капіталу є функцією продуктивності економіки. Дані про рух основних засобів в економіці Черкаської області наведено в табл. 2.

Таблиця 2 - Основні засоби в економіці Черкаської області

Показники	2000	2005	2006	2007	2008
Основні засоби (у фактичних цінах), млн. грн.	21399	26790	4228	49477	57227
Індекси інвестицій в основний капітал, % до попереднього року	89	68,4	144,3	111,5	94,4

* складено за даними [7].

Дані, наведені в табл. 2, свідчать, що реальна вартість основних засобів в економіці Черкаської області щороку збільшується. У 2008 р. вартість основних засобів склала 57227 млн. грн., що на 35828 млн. грн. більше ніж у 2000 р.; темп зростання становив 167 %. Індекси інвестицій в основний капітал у 2008 році є найнижчими за останні 4 років, що свідчить про недоліки в інвестиційній політиці регіону.

Для визначення стану динаміки оновлення основних засобів проведемо дослідження введення в дію основних засобів в області (див. табл. 3).

Таблиця 3 - Введені в дію основні засоби в Черкаській області

Показник	2000	2005	2006	2007	2008
Основні засоби (у фактичних цінах), млн. грн.	21399	26790	42228	49477	57227
Введені в дію нових основних засобів (у фактичних цінах), млн. грн.	396	2328	1682	1945	2515
Введені в дію основні засоби у промисловості, % у загальній вартості основних засобів	1,85	8,7	4,0	3,9	4,4
Основні засоби промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	6267	7579	17508	17795	18545
Введені в дію нових основних засобів у промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	122	536	480	545	650
Введені в дію нових основних засобів у галузях переробної промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	105	500	407	437	512
Введені в дію основні засоби у промисловості, % у загальній вартості основних засобів промисловості	1,7	7,1	2,7	3,1	3,5
Введені в дію основні засоби у галузях переробної промисловості, у % від загального обсягу введення	26,5	21,5	24,2	22,5	20,4

* складено заданими [7].

Дані табл. 3 свідчать про те, що за період, який аналізується, введення в дію нових основних засобів у загальній вартості по Черкаській області зростає з 1,7 % до 3,5 %; введення основних засобів у галузях переробної промисловості зменшилось з 26,5% до 20,4%. Слід зазначити, що у 2008 р. порівняно з 2007 та 2006 роками у галузях обробної промисловості спостерігається зменшення введених у дію основних засобів. Введені в дію основні засоби у промисловості, у загальній вартості основних засобів на кінець 2008 року становлять 4,4 %, що на 0,5 % більше порівняно з попереднім роком. Незважаючи на незначні позитивні зрушення в динаміці, проблема оновлення основних засобів на підприємствах регіону залишається невирішеною.

Рівень фізичного спрацювання і морального старіння основних засобів у Черкаській області є високий. Динаміку ступеня зносу основних засобів за видами економічної діяльності наведено в табл. 4.

Таблиця 4 - Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності в Черкаській області

Показник	2000	2005	2006	2007	2008
Усього	42,5	43,6	60,9	63,2	61,3
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	44,0	46,6	42,8	41,0	38,4
Рибальство, рибництво	34,0	36,9	39,8	41Д	43,3
Промисловість	50,1	49,1	74,8	73,9	73,3
добувна промисловість	53,0	52,2	51,4	46,8	47,4
переробна промисловість	50,9	48,7	77,9	77,2	76,8
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	46,4	50,4	50,2	49,8	47,6
Будівництво	58,0	49,2	45,2	44,5	40,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	46,4	20,5	27,0	28,0	27,9
Діяльність готелів та ресторанів	32,6	40,0	48,2	38,2	43,7
Діяльність транспорту та зв'язку	46,2	41,7	61,4	69,8	71Д
Фінансова діяльність	22,6	34,9	27,8	27,3	28,9
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	26,1	34,2	44,3	40,2	39,6
Державне управління	24,1	59,3	57,7	56,2	53,7
Освіта	39,0	50,5	57,8	58,9	59,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	33,9	63,3	66,9	67,8	68,2
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	39,8	46,5	46,5	48,1	47,5

складено за даними [7].

Ступінь спрацювання основних фондів у цілому в промисловості регіону у 2000 р. становив 42,5%, і протягом останніх чотирьох років склав більше 6 0%, що є

негативною тенденцією. Вищий ніж в цілому по промисловості ступінь зносу основних засобів спостерігається в такій галузі, як переробна промисловість. Коефіцієнт зносу в даній галузі був найвищим в 2007 році і становив 77,2%, а на кінець 2008 року зменшився на 0,4 % і становить 76,8 %. Таким чином, для відтворення основних фондів у Черкаській області необхідно не тільки використовувати амортизаційні відрахування за призначенням, але й застосовувати інші джерела фінансування, зокрема інвестиції.

Технічний рівень промислових виробництв визначається показниками ефективності використання основних фондів (фондовіддачею, фондомісткістю, фондоозброєністю), обсягами та динамікою інвестування в основний капітал. Результати розрахунків зазначених показників наведено в табл. 5.

Таблиця 5 - Показники використання основних фондів промисловості

Показник	2005	2006	2007	2008
Продукція промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	7493	9192	13303	20055
Основних засобів промисловості, млн. грн.	7579	17508	17795	18545
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис. осіб	75,2	74,1	71,9	71
Фондовіддача, грн./грн.	0,98	0,53	0,75	1,08
Фондомісткість	1,01	1,9	1,34	0,92
Фондоозброєність праці, грн./грн.	100794,5	236275,3	247496,5	261197,2

складено за даними [7].

У 2008 р. фондовіддача основних фондів значно збільшилася порівняно з 2005 роком. Показник фондоозброєності щороку збільшується, що пояснюється зменшенням середньорічної кількості найманих працівників у промисловості. Значний вплив на вікову структуру устаткування здійснює обсяг інвестицій. Проаналізуємо динаміку інвестицій в основний капітал в Черкаській області за 2002-2008 рр. (див. табл. 6).

Таблиця 6 - Динаміка інвестицій в основний капітал за 2002-2008 р.р.

Показник	2002	2005	2006	2007	2008
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	581621	2046387	3303564	4236246	5128208
Інвестиції в основний капітал промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	238402	813215	1082737	1695530	2220689

складено за даними [7].

У 2008 р. в економіку Черкаської області було спрямовано інвестицій в основний капітал на суму 5128208 млн. грн., в тому числі — 2220689 млн. грн. в основний капітал промисловості. Темпи зростання інвестицій в основний капітал у 2002—2008 рр. склали 782%, в основний капітал промисловості — 831%. Темпи зростання валового регіонального продукту у 2004—2008 рр. склали 106%. Отже, темпи зростання інвестицій в основний капітал були вищими від темпів зростання валового регіонального продукту, що є негативним моментом у розвитку економіки Черкаської області.

Активізація інвестиційних процесів в основний капітал значною мірою залежить від розширення джерел фінансування інвестицій. Це має важливе значення для вирішення проблеми структурної перебудови економіки регіону та впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Розглянемо динаміку джерел фінансування інвестицій в основний капітал в економіку Черкаської області (див. табл. 7).

Таблиця 7 - Джерела фінансування інвестицій в основний капітал

Показник	2000	2005	2006	2007	2008
У фактичних цінах, тис. грн.					
Усього	329726	2046387	3303564	4236246	5128208
Кошти державного бюджету	32624	233471	252390	289819	242123
Кошти місцевих бюджетів	6209	41397	71880	95918	111685
Власні кошти підприємств та організацій	235032	1171281	2242685	2619983	3058621
Кредити банків та інших позик	4928	307400	382325	718211	1058888
Кошти іноземних інвесторів	5832	91841	76574	83914	201644
Кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів		49744	10593	270	4381
Кошти населення на будівництво власних квартир			37847	96094	91770
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	33223	73012	137719	231237	203737
Інші джерела фінансування	11878	78241	811551	100800	155359
Відсотків до загального обсягу					
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Кошти державного бюджету	9,9	11,4	7,6	6,8	4,7
Кошти місцевих бюджетів	1,9	2,0	2,2	2,3	2,2
Власні кошти підприємств та організацій	71,3	57,3	67,9	61,8	59,6
Кредити банків та інших позик	1,5	15,0	11,6	17,0	20,7
Кошти іноземних інвесторів	1,7	4,5	2,3	2,0	3,9
Кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів	-	2,4	0,3	0,0	од
Кошти населення на будівництво власних квартир			1,1	2,3	1,8
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	10,1	3,6	4,2	5,5	4,0
Інші джерела фінансування	3,6	3,8	2,8	2,4	3,0

* складено за даними [7].

Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал в економіці Черкаської області є власні кошти підприємств, їхня частка в загальній сумі інвестицій у 2008 р. склала 60,0%, що менше на 11,3% порівняно з 2000 роком. За останній період

спостерігається стабільна тенденція до зростання банківських кредитів та інших позик, а також інвестицій іноземних інвесторів. Так, у 2008 р. їхня частка становила 20,6%, що більше на 19,1% порівняно з 2000 році. Це свідчить про позитивні зрушення в структурі джерел фінансування інвестицій у регіоні. Що стосується інших джерел фінансування, і видатків з бюджетів різних рівнів, то вони зменшуються.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що основним джерелом капітальних інвестицій регіону (майже 60%) як і України в цілому залишаються власні кошти підприємств. Питома вага коштів освоєних за рахунок кредитів банків - 20,6%, за рахунок державного бюджету - 4,7%. Кошти іноземних інвесторів становили 3,9%, місцевих бюджетів - 2,2% загального обсягу.

Зважаючи на те, що питома вага збиткових підприємств як в Україні (33%) так і в області (32,5%) залишається досить високою, для технічного переоснащення підприємств, впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій необхідно впроваджувати нові механізми нарощування обсягів додаткових коштів для подальшого розвитку підприємств.

З метою створення умов для активізації інвестиційної діяльності в Черкаській області необхідно:

- удосконалити нормативну базу і прийняти закони щодо регулювання інвестиційної діяльності та поліпшення інвестиційного клімату в регіонах, враховуючи економіку і географічні особливості;

- удосконалити амортизаційну політику для підвищення ролі амортизації як джерела фінансування оновлення основних фондів;

- задіяти заходи контролю за динамікою і структурою кредиту, який надається банками для інвестиційних потреб суб'єктів господарювання в регіоні;

розробити програму розвитку регіонального фондового ринку, спрямовану на створення умов для мобілізації вільних грошових ресурсів населення, підприємницьких структур області та зовнішніх інвесторів для фінансування інвестиційних проектів регіонів;

- надати державні гарантії комерційним банкам, які фінансують реалізацію інвестиційних проектів суб'єктів господарювання;

- використовувати засоби небанківських фінансових установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів тощо) на основі відповідної нормативно-законодавчої бази.

Для забезпечення економіки України в цілому та Черкаської області зокрема достатніми інвестиціями за обмежених внутрішніх ресурсів необхідно створювати сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, зосередити особливу увагу на прийнятті законодавчих документів.

Висновки. Для вирішення проблеми відтворення основних засобів підприємств регіону основним напрямом є активізація інвестиційного забезпечення за рахунок зміни структури інвестицій за джерелами їх фінансування.

Основний акцент у регіональній інвестиційній стратегії необхідно зробити на розвитку тих сфер виробництва, які сприятимуть економічному зростанню регіону. На регіональному рівні необхідно застосовувати нові комплексні підходи до довгострокових відносин, які відповідали б державним інтересам та були пов'язані з європейською інтеграцією та усуненням регіональних диспропорцій.

Список літератури

1. Дорогунцов С, Федорщеев А. Інвестиційне забезпечення відтворення основного капіталу в регіонах України//Регіональна економіка.— 2004.— №3. — С. 159-171.
2. Дука А. П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: Навч. посібник. — К.: Каравела, 2007.

3. Затонацька Т.Г., Отецький В.Л. Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки // *Фінанси України*.— 2006.— №7. — С. 38—49.
4. Крупка ІМ. Макроекономічний аналіз інвестування у трансформаційній Україні. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2007,
5. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2003.
6. Покропшій С.Ф., Колош В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник. -К.:КНЕУ, 1998.
7. Статистичний щорічник Черкаської області за 2008 рік. — Черкаси, 2008.
8. Червова Л., Назарчук М. Порівняльний аналіз динаміки інвестицій в економіку України // *Економіка України*.- 2007.- №3. - С 32-40.
9. Шаповалов О.В. Роль місцевих органів влади у створенні сприятливого інвестиційного клімату в Україні // *Фінанси України*.— 2004.— №7. — С. 68—74.
10. Яценко В.М. Організаційно-економічні проблеми розвитку інвестиційно-інноваційних процесів в Україні // *Збірник наукових праць ЧДТУ Серія: Економічні науки*. Випуск 11. - Черкаси: ЧДТУ, 2004. -321с.
11. www.ua.gov.ua // Черкаська обласна адміністрація, офіційний портал.

А. Муренко, О. Коваленко

Роль инвестиций в воспроизведении основных фондов (на примере Черкасской области)

В статье рассмотрены проблемы увеличения уровня инвестиционного обеспечения Черкасской области как основного источника воспроизводства основных средств. Проведен анализ влияния объемов инвестирования на величину валового регионального продукта, предложены мероприятия с увеличения активизации инвестиционной деятельности в регионе.

A. Myrenko, O. Kovalenko

The role of investments in the basic funds representation (on base of Cherkasy region)

The article considers the problem of the investment support level increase in Cherkasy region as a source of the fixed assets reproduction. The influence of the investments` volume upon the gross regional product volume analyzed. The means of the investment activization in the region are suggested.

Одержано 17.12.09